

Utrinki iz preteklosti zgodnjega Trsta ob pomoči svetih zavetnikov: Skica češčenja tržaških nebeških priprošnjikov

DOI: 10.4312/SSJLK.61.110-118

Ferdinand Šerbelj, Ljubljana; ferdo.serbelj@gmail.com

Prispevek obravnava češčenje tržaških svetnikov. Skozi njihovo predstavitev se mozaično odpira vpogled v začetke antičnega Tergesta in pojav krščanstva, ki je oblikovalo kulturnopolitični profil Trsta v prvih stoletjih našega štetja. V dosedanjih raziskavah se postopoma iz »mraka« lušči vedenje o zgodnjem srednjem veku. Toda spoznanja o prvih stoletjih so še vedno le kamenčki v nepopolnem mozaiku. V središču zanimanja so mučenci tržaškega krščanstva, ki razkrivajo, da je bilo v Trst zaradi njegove geografske lege in bližine s krščanskim središčem v Ogleju »uvoženih« kar nekaj »domačih« svetnikov.

bizantinska umetnost, krščanstvo, passio, sv. Just, sv. Sergej, sv. Socerb

This article discusses the veneration of Trieste's saints. Their presentation provides a multifaceted insight into the beginnings of ancient Tergeste and the emergence of Christianity, which shaped Trieste's cultural and political profile during the first centuries AD. In research carried out to date, knowledge of the early Middle Ages is gradually emerging from the »darkness.« However, insights into the first centuries are still only scattered fragments of an incomplete picture. The focus is on Trieste's Christian martyrs, revealing that quite a few »local« saints were imported into Trieste due to its geographical location and proximity to the Christian center in Aquileia.

Byzantine art, Christianity, passion, Saint Justus, Saint Sergius, Saint Servulus

Jadransko morje se z najsevernejšim delom zajeda v srednjo Evropo in obrežje Tržaškega zaliva, ki je že od prazgodovine stičišče narodov in kultur. Geografska danost in konfiguracija priobalnega pasu sta že v bronasti, še zlasti pa v železni dobi bili mostišče med kopenskimi in plovnimi potmi. O davni neprekinjeni poselitvi tržaškega območja s kraškim zaledjem pričajo številna gradišča oz. t. i. castellieri; v ožjem loku Trst obdajajo utrjene prazgodovinske poselitvene točke od Križa (Santa Croce) prek Vejne (Monte Grisa), Katinare (Cattinara), Elerjev (Elleri) do Starih Milj (Muggia Vecchia), vključno s središčnim položajem nekdanjega gradišča na območju tržaškega Sv. Justa, ki je v tem primeru izhodišče za nadaljevanje zgodbe davnih dni.

Urška Perenič (ur.): *Trst v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*.

Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2025

(zbirka Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 61)

ISSN 2386-0561, e-ISSN 2386-057X

ISBN 978-961-297-602-6, 978-961-297-603-3 (PDF)

Iskanje začetkov in lokacije antičnega Tergesta se je v zadnjih letih usmerilo na območje Milj, kjer je arheološko lociran obstoj obsežnega legijskega tabora, nastalega kmalu po letu 180 pr. n. št., ki je bil Rimljanom izhodišče za pokoritev upornih in trdoživih Histrov. Z osvojitvijo Istre se je vojaški pomen tabora preusmeril v civilno trgovski prostor in ime Tergeste, ki se je nanašalo na to lokacijo, se je preneslo na hrib k »Svetemu Justu«. Na tej kaštelirski lokaciji se je razvil rimski urbs, ki mu je z vrha vladal kapitol z vso potrebno svečeniško in posvetno infrastrukturo. V vojnah proti Japodom v letih 33–32 pr. n. št., ki jih je vodil Oktavijan (bodoči cesar Avgust), se je severovzhodna meja rimskega imperija premaknila globoko v prostor srednje Evrope. Tako so oddaljena bojišča Tergestu omogočila demografski in municipalni razvoj. Okrepila se je njegova vloga vozlišča med pomorskim prometom in Podonavjem. V času vlade cesarja Avgusta (umrl leta 14) se je to območje administrativno vključilo v deseto regijo Venetia et Histria. V drugi polovici 1. stoletja je utrjeni Tergeste imel forum, civilno baziliko in svetišče kapitolske trojice (Jupitra, Junono in Minervo) s propilejami, zunaj obzidja je le nekaj desetletij zatem ob (takratni) obali sledila še izgradnja teatra, ki je še danes dobro viden. Pomen antičnega mesta se je v 1. stoletju našega štetja okrepil še z državno cesto (Via Flavia), ki je Tergeste preko istrskega Parentiuma (Poreča) in Pole (Pulja) povezovala s Kvarnerjem, s čimer je v razcvetu 2. in 3. stoletja mesto postalo kopenski most med Aquilejo in Liburnijskim oz. Kvarnerskim zalivom. Tako je mesto pod kraškim robom v času največjega obsega za cesarja Trajana na začetku drugega stoletja domnevno štelo dobrih deset tisoč prebivalcev.

Toda slab dan hoje med Tergestom in Aquilejo, kjer se je krščanstvo pojavilo že v 2. stoletju, so od tam najbrž odmevi nove odrešilne vere dosegli tudi Tergestine. Za evangelizacijo tega prostora pa so bile pomembne še kopenske in plovne poti vzdolž jadranske obale, tudi istrska Parentium in Pola. Ob tem ne moremo prezreti trgovske vloge samega Tergesta, kajti kakor običajno, so bila trgovska mesta vselej »široko razgledana« in dojemljiva za novosti. Preden so oznanjevalci evangelija osvojili poganski kapitol, je zunaj obzidja, takrat še na obali, že stala t. i. bazilika suburbana, katere ostanki so arheološko prezentirani pod današnjo Via Madonna del Mare, t. i. obalno cesto že v srednjem veku. Talni mozaiki, ki so kronološko nastali v dveh plasteh (4/5. in 6. stoletje), razkrivajo ambiciozno grajeno enoladijsko baziliko latinskega tlorisa z ohranjenim mozaičnim napisom *Sancta Ecclesia Tergestina* in z imeni donatorjev (6. stoletje). Med njimi so tudi imena grškega izvora, kar priča o tesnih povezavah z bizantinskim Vzhodom. Obseg in kakovostna izvedba mozaikov pa govorijo o pomembnem kulturnem žarišču zgodnje krščanske skupnosti. V svetišču so bile hranjene relikvije mučencev, katerih identiteta danes ni znana in med katerimi so bile tudi relikvije oz. grob sv. Justa. Območje te priobalne cerkve je služilo za pokopališče prve krščanske skupnosti, kar je seveda narekovalo lokacijo *extra urbem*. Komu je bila pokopališka bazilika posvečena, prav tako ni znano: v 10. stoletju se arhivsko omenja *Sancta Maria de Mari*, leta 1784 je bilo starosvetno svetišče po ukazu cesarske pisarne na Dunaju porušeno in spomin nanj je ostal le še dva metra pod današnjim nivojem tal in v imenu ulice.

Po strogem ediktu cesarja Teodozija I. leta 391 o prepovedi poganskih daritev in obiskovanja templjev so se krščanskim Tergestanom gotovo kmalu »odprla vrata« na Kapitol, ki je s civilnoupravno kontinuiteto najbrž že v pozni antiki postal tudi cerkveno središče mesta. Toda od prvotne sufraganske oz. škofijske cerkve so ostale le arheološke sledi. V zgodnjem srednjem veku sta na istem prostoru nastali vzporedni sakralni stavbi. Vendar je dvojna invokacija katedrale Matere božje in Sv. Justa znana šele iz protokolarnega dara kralja Berengarja I. škofu Taurinu (911). Za prihodnost Trsta je bila odločilna Listina cesarja Lotarja I., ki je leta 948 tržaškemu škofu Janezu III. (in njegovim naslednikom) podelil popolno avtonomijo škofije in s tem tudi posvetno oblast nad mestom, s čimer se je začel škofijsko avtonomni razvoj srednjeveškega Trsta.

Mozaična podoba poznoantičnega krščanstva med Tergestini je zaradi mnogih izgubljenih kamenčkov (teser) zelo neprepoznavna oz. jo komajda slutimo. Vseeno ob dejstvu, da ni poročil o krščanski skupnosti v Tergestu iz časa pred Konstantinovim obdobjem, sekundarna izročila po milanskem ediktu leta 313 pa so glede na takratne okoliščine težko preverljiva, slutimo o krščanski vitalnosti mlade krščanske skupnosti. Za boljše dojetje pomena češčenja mučencev v takratnih razmerah moramo slednje interpretirati glede na odtenke časa in menjajočih se generacij. Za Trst zgodnjega srednjega veka je namreč nena- vadno, da med češčenimi svetniki ni poznoantičnih (lokalnih) škofov, kar nas napeljuje na misel, da je bilo mesto glede cerkvene organizacije v podrejenem oz. sufraganskem odnosu do Ogleja vse tja do sredine 6. stoletja.

Zapisani pasijoni so pomembna legendarno-historična pričevanja o takratni pobožnosti in na splošno vir za analize lokalnega bogoslužja. Svetniški zavetniki, ki so jih Tržačani skozi stara izročila sprejeli za svoje varuhe, so zgovorno predstavljeni na oltarni sliki na stranskem oltarju nekdanje jezuitske, danes frančiškanske cerkve Santa Maria Maggiore v Trstu. Oltarna slika neznanega avtorja iz poznega 17. stoletja je edini primer, kjer je skupaj upodobljenih osem tržaških zavetnikov: sv. Just med sv. Socerbom in Sergejem ter nižje še z Apolinarijem in Lazarjem. Pod njimi pa so svete device Tekla, Evfemija in Justina. Kot prepoznavni znak mučeništva imajo le palmo mučeništva brez dodatnih atributov. Pozneje se samo enkrat družno predstavitevijo na pročelju impresivne neoklasicistične cerkve sv. Antona Novega (Sant'Antonio Nuovo). Šest svetnikov nadnaravno velikih kamnitih skulptur je postavljenih na parapet monumentalnega »jonskega« pronaosa s šestimi masivnimi stebri, ki jim v vertikali na parapetu korespondira šest celopostavnih figur iz leta 1842, kar je delo beneškega neoklasicističnega kiparja Francesca Bosa (1803–1870). V sredini sta sv. Just in sv. Sergej, ob straneh pa so sv. Socerb in sv. Maver ter sv. Evfemija in sv. Tekla. Z izborom teh svetnikov so se Tržačani zaupljivo poklonili poglavitnim osebam tržaških mučencev, kajti v lokalnem češčenju nastopa tudi skupina mučencev, o katerih pa so znana le imena Celiano, Giasone, Primo in Zenon. Skozi zgodovinska obdobja se je vrstni red tržaških svetnikov menjal, ob čemer ima prva svetniška trojica – Just, Sergej in Socerb – v »tržaškem panteonu« stalno mesto. Razen prve trojice je prisotnost ostalih imen posledica vplivov

češčenja svetnikov iz sosednjih škofij. Lahko da so bile v Trst prinesene njihove relikvije, katerih češčenje se je zlilo z lokalnimi hagiografijami. V srednjem veku so relikvije nebeških priprošnjikov veliko štele. Največ so bile seveda v posesti Cerkve, nekaj tudi v rokah visokega plemstva in vladarjev. Lastnikom so zagotavljale cerkveni in družbeni status, poročstvo za nebeško kraljestvo in nenazadnje gmotni blagoslov.

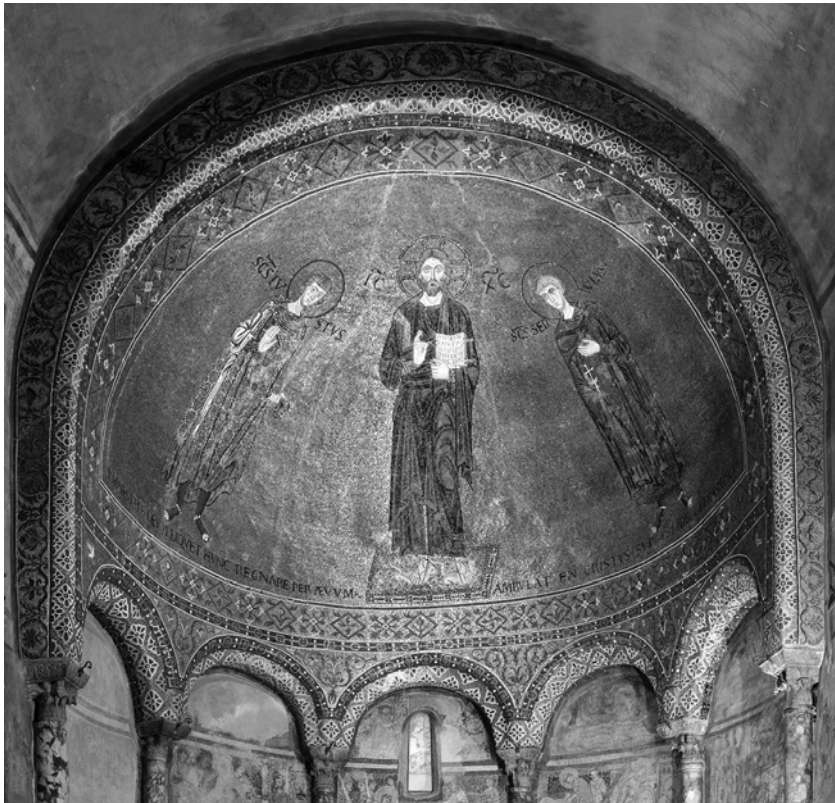
Slika 1: Ludovico Lipparini, Oglejsko-tržaške mučenke (svete Evfemija, Tekla, Erazma in Doroteja), 1840, cerkev sv. Antona Novega v Trstu (vir: Wikipedija)

Tako je gotovo češčenje **sv. Mavra**, ki sodi med šest priprošnjikov Trsta, generirano iz prvega poreškega škofa Mavra (mučeniško umorjen ok. 305), ki sta mu posvečeni tudi župnijski cerkvi v Izoli in na Bujah s sopatronom Apolinarijem. Njegovi posmrtni ostanki (relikvije) so bili v 7. stoletju preneseni na varno v rimsko baziliko sv. Janeza Lateranskega. Izza tržaškega **sv. Apolinarija** stoji vpliven kult sv. Apolinarija v Raveni. Po tržaškem passiu (poročilo mučeništva in smrti določenega svetnika) sta domačinki **sv. Evfemija** in **sv. Tekla** mučeniško umrli leta 256 in njun spominski dan je 17. november. Sestri sta po hagiografskih pravilih pripadali patricijski družini in tudi v njuno zgodbo zgodnjekrščanskih devic se vselej vplete bogat poganski ženin. Ker pride do zavrnitve snubca, se začne kalvarija. Snubljena Evfemija je bila podvržena mučenju, ko pa se je izvedelo, da je tudi njena sestra Tekla »Kristusova nevesta«, sta bili obglavljeni zunaj mesta. Seveda, kajti smrtne obsodbe so se tako po rimskem pravu kakor tudi po srednjeveških pravnih predpisih praviloma izvrševale zunaj mestnega pomerija. Evfemijina in Teklina mati Epifanija pa je njun okrvavljeni prt/rjuho skrila v svojo hišo. V tem izročilu se lahko prekriva spomin na oratorij, nad katerim bi po izročilu več stoletij kasneje o legendi svetih sester zrasla romanska cerkev sv. Silvestra, ki velja za najstarejšo obstoječo cerkev v Trstu. Seveda je ta passio le pobožna legenda, kajti njuni imeni sta prikrili sv. Evfemijo iz Kalcedona in sv. Teklo iz Nikomedije. Njuno češčenje se je v Trst zaneslo iz Ogleja, kjer je njun kult v skupini oglejskih devic dobro znan, lahko pa tudi neposredno z Vzhoda, s katerim je imel Tergeste dokazano številne povezave. Češčenje sv. Evfemije Kalcedonske oz. istrske Fume je še posebej vezano na Rovinj, kamor naj bi okoli leta 800 marmorni sarkofag z njenimi relikvijami naplavilo morje. V tržaškem Novem sv. Antonu je na stranskem oltarju monumentalna patetična upodobitev mučeništva oglejskih oz. tržaških devic, ki jo je leta 1840 ustvaril beneški romantični slikar Ludovico Lipparini. Ni naključje, da se je v tej cerkvi neoklasične konstrukcije (aluzija na antiko!) za Tržačane oblikoval neke vrste panteon domačih svetnikov.

Če smo pri dosedanjih »Tržačanih« odvisni le od legend, pa je navzočnost prvih treh zavetnikov Trsta (Just, Socerb in Sergej) podkrepljena vsaj z drobcu historične pričevalnosti. Vendar velja poudariti, da v slovitem Hieronimovem martirologiju (*Martyrologium sancti Hieronymi*) iz 5. stoletja, ki je najstarejši poznani popis krščanskih mučencev, ne najdemo tržaških, celo ne istrskih svetnikov, in to kljub temu da je anonimni »kronist« iz 5. stoletja deloval na območju med Milanom in Oglejem (Bratož 2014). Tudi v Zlati legendi (*Legenda aurea* ali *Legenda sanctorum*) pisanskega škofa Jakoba de Voragine iz ok. leta 1260 žal zmanj iščemo istrske svetnike.

Sveti Socerb (*San Servolo*), ki goduje 24. maja, je prejel palmo mučeništva v Tergestu že leta 284. Komaj verjetno, toda legendi moramo prisluhniti, se je dvanajstletni deček podal v puščavniško preizkušnjo. Odpravil se je v kraško jamo nad Trstom, ki se danes po njem imenuje Sveta ali Socerbova jama – in zaradi njene bližine je bila po njej poimenovana zgodnjerednjeveška trdnjava grad Socerb (*Castello di San Servolo*). Za »biografije« starokrščanskih mučencev je značilno, da so bili plemenitega rodu. Tako se je v Tergestu tudi

Socerb rodil v plemeniti družini staršev Evlogija in Klemencije. V omenjeni kraški jami je preživel eno leto in devet mesecev, kjer si je v asketski samoti pridobil posebno moč ozdravljanja bolnih, kar pa je bilo moteče za poganse oblasti. Sam cesarski namestnik Numerian Junil je dečka dal zapreti in mučiti do smrti. Značilno za srednjeveške martirologije je še, da so ga bičali, mu na natezalnici izpahnili sklepe, nato pa so mu z železnimi greblji trgali meso s telesa, ga polivali z vrelim oljem in končno obglavili. Za tržaško hagiografijo je značilen poudarek na anahoretskem življenju Socerba v odmaknjeni pečini, kar potrjuje že večkrat zapisane domneve o tržaških povezavah z vzhodnim oz. bizantinskim krščanstvom. Njemu je posvečena mogočna župnijska cerkev na Bujah (sv. Servul), kjer v glavnem oltarju hranijo njegove relikvije (njegov godovni praznik pa je 16. maj). Najstarejša podoba sv. Socerba je mozaik bizantinsko beneške provenience v kaloti desne apside v tržaški stolnici sv. Justa, kjer skupaj s slednjim stoji ob Kristusu Odrešeniku.

Slika 2: Kristus Odrešenik med sv. Justom in Socerbom, mozaik, 12./13. stoletje, stolnica sv. Justa v Trstu (vir: Wikipedija)

Sv. Just (*San Giusto*), diakon, v prvih pisnih virih označen kot *vir Dei*, prvi zavetnik tržaške Cerkve, je bil usmrčen v zadnjem valu Dioklecijanovega protikrščanskega pogroma leta 303, ki ga je takrat na območju VIII. province *Venetia et Histria* izvajal avgust Maksimijan. Po rimskem martirologiju je palmo mučeništva prejel 2. novembra, ko tudi v istrskem Labinu, v tamkajšnji podružnici, obhajajo njegov praznik.

Po dobrih delih v Tergestu znanega Justa so častilci malikov obtožili brezboštva. Prignali so ga pred sodnika Manacia, ki ga je dal zapreti, da bi si premislil, vendar je Just poziv k žrtvovanju kapitoliskim bogovom ponovno zavrnil. Sledilo je mučenje in obsodba na smrt z utopitvijo. Obtežili so ga s svinčenimi utežmi (ne s kamnom, kakor se pogosto navaja in upodablja) in po najstarejših poročilih je utopljenca čudežno brez vrvi in uteži morje naplavalilo blizu njegovega mesta. Neobičajna je usmrtitev z utopitvijo, saj rimsko pravo tega pri moških ni prakticiralo. Znanih je le nekaj takšnih usmrtitev (Florijan iz Lauriacha [danes Zg. Avstrija], Kvirin iz Siska ali v Saloni utopljeni Anastazij iz Aquileje). S takšnim dejanjem brez groba se je namreč hotelo zabrisati spomin na mučenca (Bratož 2014). S podobnim namenom so bili mučenci tudi pokončani z zvermi. Prezbitarju Sebastijanu je bilo v sanjah sporočeno o naplavljenem mučencu in z zbranimi verniki je Justa pokopal na skritem mestu »nedaleč od morja«, torej na prostoru omenjene starokrščanske bazilike na današnji tržaški Via Madonna del Mare, kar so historične koordinate, ki nas prepričajo, da gre za verodostojni passio. Lahko da je bila pokopališka bazilika blizu obale zgrajena že na obstoječem Justovem martiriju, objektu, s katerim se je označeval grob češčenega mučenca; potemtaka bi imeli opravka s prvotnim objektom zgodnjekrščanskega martirija, zgrajenega nad grobom mučenca »defensores sanctae ecclesiae Tergestinae«. Zato ni odveč, če zaradi ugleda te lokacije domnevamo o prvem (sufraganskem) škofijskem sedežu.

Rinaldo Scarlichi, tržaški (od 1622 do 1631), zatem ljubljanski škof, je leta 1624 »povsem po naključju«, našel pod oltarjem sv. Justa srebrno skrinjico z relikvijami tega svetnika. In po tako pomembnem odkritju se je takoj naročil srebrni oltarni nastavek. Toda nuja je bila močnejša od vere, kajti že okoli leta 1700 je bil žlahten oltar prodan za poplačilo nujnih obnovitvenih del na stolnici. Leta 1862 so na pročelju Justove stolnice postavili doprsni bron škofa Scarlicija, le da brez opisane omenjene zasluge. Resnici na ljubo mu je bilo poprsje postavljeno zato, ker je glagoljšem prepovedal delovanje v svoji škofiji.

V likovni tradiciji je sv. Just upodobljen v absidalnem oz. oltarnem prostoru desne ladje v baziliki sv. Justa. V kaloti je bizantinsko-beneški mozaik s frontalno postavitvijo Kristusa Odrešenika med Justom in Socerbom, v spodnjem pasu je še romanski fresko cikel s prizori iz Justovega martirija. Zakladnica stolnice hrani nadvse dragoceno celopostavno podobo sv. Justa, naslikano na tekstilni podlagi, ki velja za pretanjeno bizantinsko delo iz 12./13. stoletja. Na sneti gotski freski, razstavljeni v sosednji krstilnici, pa je druga celopostavna podoba svetnika, vendar z modelom mesta v roki. Na pročelju masivnega zvonika je še celopostavna gotška skulptura sv. Justa (z antično glavo!), ki pokroviteljsko pridržuje model mesta. Z modelom Trsta s topografskimi poudarki je Just upodobljen tudi na »prvem« mestu,

tj. ob Marijini desni, in z vojaškim tovarišem Sergejem na njeni levi. Stolnična votivna slika večjega formata je izvrstno in signirano delo Vittora Carpaccia z letnico 1540.

Sv. Sergej (*San Sergio*), obglavljen leta 303, z godovnim dnem 7. oktober, velja ob Justu za drugega zavetnika Trsta in je bolj povezan z mestno ikonografijo. Grški *passio* iz 5. stoletja je legendaren in govori samo o dogodkih na bizantinskem Vzhodu. Bodoči svetnik je prišel v Tergeste na položaju vojaškega tribuna pripadajočega XV. legiji Apollinaris (tedaj je bila praksa, da so mladeniči plemenitega rodu začeli vojaško kariero s tem naslovom). Zaradi izražanja krščanske pripadnosti (?) je bil odpoklican v Rim in zaradi slutnje, da bo mučen, je domačinom obljubil, da bo v primeru smrti mestu poslal posebno znamenje. Vendar je v Rimu dobil nove službe in se spoprijateljil s častnikom **Bakhom** (Bacco). Oba sta bila poslana na Vzhod in na območju današnje Sirije sta bila zaradi zavračanja češčenja poganskih bogov razkrita kot kristjana, kar je bilo takrat v nasprotju z vojaško zakonodajo, saj so morali vojaki, še posebej pa častniki, darovati rimskim bogovom in tudi divinizaciji še živih cesarjev. Bila sta obsojena na mučenje in usmrnitev. Najprej so ju ponižali z zasramovanjem, oblečena v ženska oblačila. Zanimivo je, da pisni viri poudarjajo ta način poniževanja. To pa navaja na sklep, da (najbrž) nista bila usmrčena zaradi veroizpovedi, ampak zaradi homoseksualnega delikta, kar je bil v rimski vojaški disciplini hud prekršek. Ta delikt se je v armenski različici v njuni zgodbi prikrl z legendo, v kateri je Sergij oz. Sarkis, češčen kot krščanski general v rimski vojski, bil mučen s svojim sinom Martirosom, ker sta izpovedala vero v krščanskega boga.

Po bičanju je bil Bakh obglavljen v Barbalussosu v osrednji Siriji (morda spomin na boleč poraz Rimljanov v boju s Perzijci leta 253), medtem ko so Sergija privezali na bojni voz in ga vlekli naokrog (razkazovanje!) ter ga na območju današnje Resafe v osrednji Siriji obglavili. Zato se je ta kraj v času bizantinske posesti imenoval Sergiopolis. Njuna bratska povezanost (gr. *Adelphós*) se je v bizantinskem slikarstvu naglaševala tako, da se njuna svetniška nimba prekrivata.

Po tržaški »starosvetni« legendi je v hipu Sergejeve smrti na tržaški trg med začudene meščane priletelo sporočilo – železna sulica z govornim znamenjem. S Sergejevim zavetništvom nad mestom je sulica postala simbol Trsta. V kapeli relikvij tržaške stolnice se hrani Sergejeva sulica, ki ima posebne oz. nepojasnjene lastnosti nerjavečega železa. Čas njene nastanka ni gotov, a je najbrž sočasna z reliefno podobo, ki je na enem izmed zgodnjegotskih kapitelov v tržaški stolnici. To se kronološko ujema z rabo sulice v mestnem grbu 13. stoletja in na kovancih tržaškega škofa, danih v emisijo že pred sredino istega stoletja. Zaradi pogoste zmote, da gre za helebardo, velja pojasniti, da je Sergijevo orožje »dvo-peresna oz. dvokraka« sulica, ki se v orožarski terminologiji opredeljuje kot »spiedo alla furlana« – ob slabem poznavanju mestne heraldike se tržaška sulica zamenjuje celo s heraldično lilijo.

Po zaslugi več upodobitev imamo jasno predstavo o izgledu tega mučenca. Prepoznamo ga kot brezbradega mladeniča, kakor tudi njegovega tovariša Bakha, in v oklepu z

nepogrešljivo sulico. Takšen je renesančni leseni kip oklepника v muzeju v gradu sv. Justa in tak je tudi vitez v polnem oklepu na že omenjeni sliki Vitorea Carpaccia iz leta 1540, kjer ob Materi božji in sv. Justu nastopa v vlogi sekundanta.

Kdaj se je ta kult o krščanski dvojici vzhodnega izvora zanesel v Trst, ni znano, a verjetno v času bizantinske uprave Istre. Toda tu se časti le Sergej in v bližini srednjeveškega Trsta se listinsko cerkev sv. Sergeja prvič omenja šele leta 1278. Sicer pa je v Konstantinoplu že v 6. stoletju stala mogočna cerkev sv. Sergeja in Bakha. Arhitekturno izjemna starokrščanska cerkev (danes džamija) sodi med pomembne spomenike zgodnjega Justinijanovega časa, kar je bilo še pred gradnjo cerkve svete Sofije. V Rimu pa so jima postavili cerkev v 9. stoletju. Tako se tudi v predstavljenem primeru potrjuje stičiščna vloga Trsta na meji med Vzhodom in Zahodom.

Viri in literatura

Quitrieste: *Arte Storia su Trieste e dintorni*. <https://quitrieste.it/> (dostop 5. 5. 2025)

Santi triestini tra storia e leggenda. www.atrieste.eu (dostop 5. 5. 2025)

Storia della Diocesi di Trieste. <https://www.diocesi.trieste.it> (dostop 5. 5. 2025)

APIH, Elio, 2015: *Trieste*. Trieste: Editori Laterza.

BRATOŽ, Rajko, 2014: *Med Italijo in Ilirikom. Slovenski prostor in njegovo sosodstvo v pozni antiki*. Ljubljana.

CLIMICH ROTTA, Daniela, 2001: *Il colle e la Cattedrale di San Giusro*. Trieste: Edizioni Fenice.

CUSCITO, Giuseppe, 1992: *Le chiese di Trieste*. Edizioni Italo Svevo.

CUSCITO, Giuseppe, 2008: *La Cattedrale di San Giusto. Medioevo a Trieste: Istituzioni, Arte, Società nel Trecento*. Milano.

MIRABELLA ROBERTI, Mario, 1970: *San Giusto*. Trieste.

MIRABELLA ROBERTI, Mario, 1986: Urbanistica Romana di Trieste e dell'Istria *Antichità Altoadriatiche* 28. 185–200.

PROSS GABRIELLI, Gabriella, 1969: *L'Oratorio e la Basilica paleocristiana di Trieste (Via Madonna del Mare)*. Bologna.

RUTTERI, Silvio, 1981: *Trieste. Storia ed arte tra vie e piazze. Da San Giusto ai Borghi nuovi*. Editore Lint.